

EL CONSERVADORISME POLÍTIC

Ramon ALCOBERRO

ÍNDEX

'Conservadorisme', un pensament polític modern

Res de 'neocons'

Què conservar? Ordre i llibertat

Diferència entre conservadorisme i liberalisme clàssic

Una idea tan britànica

La filosofia de les 3 mentides

.....

'Conservadorisme', un pensament polític modern

El conservadorisme pot ser definit com una actitud davant la vida que valora la seguretat i la tradició i que es caracteritza per l'avversió a la incertesa, la resistència als canvis, la por a la pobresa etc. Amb aquestes intuïcions al capdavant el conservadorisme expressa una sensibilitat global que va de la psicologia a la societat. Hi ha una política, una economia o una filosofia social de tipus conservador; però en l'essencial ser conservador inclou una manera de 'marcar' la pròpia vida, una mentalitat sovint pessimista o, en vocabulari més tècnic, 'reaccionària', que situa l'ordre i la tradició pel davant de qualsevol altre valor.

En l'àmbit del pensament polític, el conservadorisme és una ideologia política moderna, nascuda en resposta a la revolució francesa, que reivindica els valors tradicionals com a base de l'organització de les societats. Propugna el manteniment de l'ordre establert, la continuïtat del llegat heretat del passat i la conservació de les convencions socials que atorguen a cadascú el seu lloc en la comunitat.

Tot i que les fronteres intel·lectuals del pensament conservador resulten força imprecises, és molt important, (especialment en un context com l'hispanic/català que tendeix a confondre conservadorisme amb carlisme, amb integrisme o amb qualsevol posició ultra), insistir en el caire democràtic del conservadorisme i diferenciar-lo de bon principi, per una banda, del 'reaccionarisme' o autoritarisme, i per l'altra del moviment 'neocon', [neoconservadorisme nord-americà].

El conservadorisme és una posició d'origen liberal (és a dir laica i democràtica), desenvolupada fonamentalment en l'àmbit cultural britànic, mentre el reaccionarisme acostuma a ser d'origen continental, clerical i antidemocràtic. Un conservador no apel·la la violència (excepte en cas de resposta a l'agressió), sinó a la ironia o a les lliçons de la tradició, i manté una concepció de la naturalesa humana que descreu molt en profunditat dels suposats beneficis del progrés. Per als conservadors, la dissolució de les solidaritats tradicionals, el desig de viure l'experiència de la individualitat i el triomf de les idees abstractes a partir de les Llums han fet la vida més trista i més angoixada; però la nostàlgia del passat no autoritza a reescriure la història – i menys encara a fer-ho violentament. Un conservador no és necessàriament antiestatista. Tot i que un axioma conservador diu que 'cal retornar el poder al poble', és a dir, a la societat civil organitzada, plural i diversa, això no significa que el conservador no cregui en la necessitat del

govern. El conservador opina, però que com més a prop de la societat i menys dirigista sigui el govern (teoria del *govern mínim*), millor funcionarà.

Res de neocons !

En bona tradició conservadora, l'economia i la política són àmbits diferents. El conservadorisme mai pot acceptar la tesi 'neoon' que convida a aplicar els principis de l'economia de mercat als problemes socials i a gestionar la societat amb criteris d'empresa. Això, com tantes receptes cuinades pel Manhattan Institute o altres 'tancs de pensament', sempre ha semblat una ingenuïtat a tot autèntic conservador perquè en la tradició conservadora l'economia i la política no són reductibles l'una a l'altra. Mentre de l'economia se'n ocupa el sector privat, la política és gestió d'interessos públics.

A més, els 'neoon' pretenen el que anomenen la 'revolució conservadora'; però la mateixa paraula 'revolució' posa els pels de punta als conservadors clàssics. Cap conservador no considera que hi hagi res de positiu en cap revolució. Ni tan sols en una revolució conservadora'. La barreja 'neoon' d'estat mínim en matèria de drets socials i d'estat hipertròfic en repressió policial, és un ideal neoon i un infern per al conservador, que no deixa de ser un producte de la il·lustració laica.

Mentre el reaccionari defensa que 'tal hem trobat i tal deixarem', procurant evitar o entorpir tota evolució social –i encara més, tota 're/volució'–, el conservador assumeix que viu en una societat canviant, sap que no pot impedir els canvis, però experimenta un íntim malestar davant la pèrdua que, inevitablement, hi ha en cada situació de transformació de les societats o dels costums, fins i tot si a nivell personal i econòmic li pot resultar beneficiosa.

Si el 'neoon' té una visió conspirativa de la història i dedica bona part del seu temps a intoxicar la premsa, comprar universitaris i elaborar històries de complots més o menys delirants, el conservador és totalment immune a il·lusions historicistes. Cap a l'any 1000, Pere Damià va propugnar que si Déu era del tot omnipotent, podia també canviar el passat, fent que mai no hagués existit o rescrivint-lo. Amb ironia es pot dir que aquesta tesi avui seria 'neoon'. Per contra quan el conservador argumenta a partir de la història, cosa que fa tot sovint, no pretén altra cosa que trobar un refugi davant les maltempsades del present.

Qualsevol individu que cregui possible canviar (o 'orientar') la història seria considerat del tot ximple per un conservador clàssic. La història té valor com a mestra de vida, però no deixar de formar part de l'atzar. Res més llunyà a una mentalitat conservadora que considerar la història com una dada 'inexorable'.

Què conservar? Ordre i llibertat

La mateixa paraula 'conservador', prové del llatí 'conservare', que significa 'mantenir' o 'observar' (una llei, un costum). I per la seva banda, 'servare' vol dir 'preservar' o 'guardar'. Res, doncs, de canvis i encara menys de revolucions. Les virtuts morals fonamentals són perfectament voluntàries i s'identifiquen amb les de l'ideal cavalleresc. Tot conservador defensa les 'lleis del bon samarità', nom amb què es coneix als Estats Units una sèrie de lleis que defensen la caritat i la benevolència desinteressada envers els altres, que sempre és voluntària i no exigible en justícia.

El conservadorisme no tindria sentit si no hi haguessin raons per conservar. Aquestes raons neixen de la llibertat que dona la tradició i que permet als individus dedicar-se ordenadament a les seves feines particulars i ordenar la vida com els plagui.

Per poder ser considerat conservador cal assumir inequívocament que llibertat i ordre formen una unitat. El conservadorisme només té sentit en el marc polític democràtic liberal (nucli mateix de la modernitat); però al mateix temps reivindica la primacia de l'ordre social com a condició prèvia i imperativa per a fer viables les aspiracions a la bona vida de les societats liberals. L'existència de pobresa en les societats no és el resultat de mecanismes d'ocultació o de discriminació econòmica o cultural, sinó que forma part també de l'ordre natural de les coses: sempre ha existit i existirà. Si bé és possible disminuir la pobresa, la manera de fer-ho no és trencar la societat sinó integrar cada cop més individus en els mecanismes econòmics del sistema; per tant, actuar sobre aquest tema no constitueix un objectiu prioritari per a un conservador –en el ben entès que la pobresa no es confon amb la misèria.

L'ordre establert és nuclear en les societats conservadores, no pas pel fet que prové del passat, sinó perquè ha estat sotmès a prova i ha pogut superar amb èxit les crítiques. Si era bo per orientar el passat, també ho serà cap al futur.

L'ordre, per al conservador, pot resultar fins i tot més decisiu que la llibertat – i especialment més important que les llibertats individuals en un moment concret. Això es així perquè l'ordre permet integrar la complexitat social. La frase 'sense ordre no hi ha llibertat' és intrínsecament conservadora, mentre la frase 'sense llibertat no hi ha ordre' constitueix un eslògan intrínsecament progressista. Però per a una mentalitat conservadora en cap cas aquest ordre pot ser imposat o construït (cosa que constituiria un error com tota 'enginyeria social'), sinó que el conservador creu trobar-lo en la naturalesa mateixa de les coses.

Diferència entre conservadorisme i liberalisme clàssic

El conservador és gairebé sempre un liberal desenganyat; viu en un món liberal però no comparteix els seus valors i experimenta la nostàlgia d'un passat que potser no era com ell creu però que li sembla més valuós i més digne que el present. En aquest sentit, el conservadorisme s'autodefineix per negació; sap millor el que no vol que el que vol. En aquest sentit resulta directament incompatible amb algunes il·lusions (o alguns tòpics) del progressisme benpensant.

Molt en resum, un conservador és radicalment escèptic sobre quatre il·lusions liberals:

1.- L'individualisme: per al conservador no existeixen enlloc individus aïllats o àtoms socials. A tot arreu els individus neixen en una comunitat i en unes tradicions compartides (originades en la tradició), que ens constitueixen.

2.- La potència de la raó: la racionalitat no és una característica pròpia dels humans – i encara menys dels grups o col·lectius! Factors com les emocions, els sentiments, l'arrelament en la tradició, la fe religiosa, etc, poden resultar més decisius que la raó quan prenem decisions morals o polítiques.

3.- El progressisme: la naturalesa humana és la que és, biològicament determinada, i no canviarà. Bondat i maldat estan repartides en la naturalesa humana i no són patrimoni de ningú. La hipòtesi que els homes poden ser millors del que són revela és una trista ingenuïtat.

4.- La voluntat general: no és una regla suficient per al govern, sinó –com a molt– un procediment administratiu per comptar els vots. Sovint no té res a veure amb la posició més desitjable i més aviat està constituïda per tòpics compartits.

Creure en abstraccions ('la humanitat', 'la raó', 'el progrés'), porta inevitablement al fracàs moral i polític. El vocabulari del liberalisme i de les Llums reposa sobre tòpics. Els humans vivim de coses concretes, no d'abstraccions. El racionalisme que pretén fer 'tabula rasa' de les lliçons del passat i el progressisme constructivista que imagina experiments futuristes, estan igualment condemnats al fracàs perquè no entenen les limitacions de la naturalesa humana.

A l'extrem, segons un conservadorisme filosòfic, el racionalisme ens acabaria portant a una societat en què tothom viuria i pensaria igual, és a dir, a aquella situació que Michael Oakeshott anomenava 'Universitas' perquè tothom fa universalment el mateix, mogut per una 'teleocràcia' que ho justifica tot en nom d'un futur o d'una finalitat suposadament superior. En canvi, l'objectiu d'un conservador és (també en paraules de Michael Oakeshott), una 'Societas', en què cadascú és diferent i fa el que li plau des de la seva individualitat, en el marc de la llei.

Per a un conservador, el liberalisme ha fracassat en la seva política emancipadora perquè ha passat per alt o, fins i tot, ha acabat destruint, allò que hi havia de més significatiu en l'antic règim: la consciència de participació en un grup, de compartir una tradició i de saber orientar-se en les situacions complexes de la vida segons principis clars i d'eficàcia comprovada, que eren els de la tradició comú. Tot això ha estat anorreat pel liberalisme individualista sense ser substituït per res de consistent.

En diferents autors conservadors es repeteix el mateix esquema de pensament o la mateixa convicció moral: l'emancipació moderna és bona però ha trencat massa violentament i d'una manera excessivament ràpida amb el passat i amb la saviesa (moral) que la tradició comportava. Segons el més clàssic argument conservador, la fallida de la tradició – de l'ordre, del respecte, de les convencions, etc. – està en la base de la fallida de la modernitat i del nihilisme ambiental. Quan es degrada la relació entre els humans i les seves tradicions, els individus estan condemnats a la inestabilitat i a la barbàrie perquè ignoren la pròpia identitat. Preservar el contingut cultural d'una societat és fins i tot més important que preservar l'economia, perquè els elements mercantils més aviat disgreguen les societats i les fan més competitives, mentre que la cultura unifica els grups.

La bèstia negra del conservador és el que anomena 'enginyeria social', posició típica de liberals i utilitaristes. 'Enginyeria social' és l'esforç per transformar la societat en un sentit racional i forçant els canvis. L'enginyeria social ens vol fer bons per decret, ignorant la naturalesa humana real o sacrificant-la a ideals d'existència purament hipotètica. L'enginyeria social porta al que Oakeshott anomenava 'Universitas'; societats en què tothom fa el mateix i tothom pensa i actua de la mateixa manera. El conservador, però, opta decididament per una 'Societas' en què cadascú té el dret a ser diferent i a fer el que li plau.

Una idea tan britànica...

El conservadorisme és quasi una especialitat britànica. De fet el seu origen està en la lluita entre els dos corrents, 'whigs' i 'tories', que s'enfronten el període que culmina en la Gloriosa revolució de 1688. Com va mostrar David Hume, el règim anglès és susceptible d'una doble interpretació, monàrquica i republicana. El corrent 'whig' expressa l'aspecte republicà de la constitució, es recolza sobre les classes mitjanes i defensa els drets del parlament i el 'Rule of Law'. Per als 'whigs' el poder només és legítim si és consentit, és a dir, si hi ha un contracte originari que funda i legitima el poder mateix. En canvi, els conservadors, o 'tories', posen l'accent en el poder dels notables, entesos com a protectors del poble i defensen que el rei ha d'estar per sobre de tota crítica, com a poder arbitral suprem. Per als conservadors

l'estabilitat social és més significativa que la llibertat i, òbviament, la hipòtesi d'algun contracte originari és purament una ficció llibresca.

El moment decisiu de la teoria conservadora fou la revolució francesa. Edmund Burke a les seves *'Reflexions sobre la revolució a França'* (1790) construeix el nucli central de la teoria que ha tingut generalment molt poca estructura orgànica de caire teòric, perquè cap conservador creu que la complexitat i la diversitat del real es pugui reduir a teories i, encara menys, a principis generals i no empírics. Quasi amb l'excepció del *'Conservative Philosophy Group'* format entre altres per Roger Scruton (*'Filosofia per a persones intel·ligents'*) i John Casey (*'Virtut pagana'*), l'any 1975 – és a dir, abans de la irrupció de Margaret Thatcher – es pot dir molt poques vegades han tingut els conservadors britànics una estructura acadèmica organitzada.

Per a Burke un dret ha de ser sempre concret. No existeixen drets abstractes *'as the rights of men'*, sinó drets dels anglesos, o dels francesos. A més, els drets són un patrimoni heretat dels avantpassats i no una conquesta que es renova. Sense continuïtat històrica no hi ha llibertat. La llibertat no és una dada natural sinó el producte d'una civilització, etc. També l'individualisme és posat en qüestió per Burke: una societat no es basa mai en individus aïllats, sinó en famílies, en comunitats i tradicions compartides. En conseqüència, les Llums són perilloses si, com a França, s'enfronten a les fonts cristianes i aristocràtiques de la llibertat.

En oposició a la França revolucionària, Anglaterra apareix com el model de la llibertat moderada, dirigida per una aristocràcia oberta, mentre que França ha fracassat perquè l'aristocràcia era tancada i això forçà la lluita amb la burgesia.

Això no significa que hi pugui haver canvis en una societat, sinó que els canvis han de tenir un sentit orgànic més que revolucionari, perquè modificar la complexa xarxa de les societats pot acabar tenint un efecte pervers i, en tot cas, imprevisible.

En el fons el que ve a dir Burke és que resulta millor el *'prejudici'* conservador que *'la il·lusió'* revolucionària i que la *'comunitat'* és preferible a *'l'individualisme'*, com *'el concret'* és millor que les *'abstraccions'*. I aquestes són les tesis de mínims que defensen els conservadors des d'aleshores ençà.

La filosofia de les 3 mentides...

Als anys 1930, a Catalunya, es deia que els conservadors (la Lliga Catalana de Francesc Cambó) eren el partit de *'les tres mentides'*: una colla de pobres que defensaven el capital, de malcasats que defensaven la família i de descreguts que defensaven la religió. La idea segons la qual el conservadorisme predica tòpics en què ni els conservadors mateixos no creuen, i que, sobretot, que no practiquen, com, per exemple, l'amor a la pàtria, la sobrietat en el consum, o (actualment) la *'cultura de l'esforç'*, ha estat molt sovint repetida, fins i tot pels mateixos conservadors i els ha atorgat una immerescuda fama de cíncics en política. Com diu l'acudit: *'un conservador creu tant en la família que en té com a mínim dues'*. El polític conservador britànic Benjamin Disraeli (1804-1881), va escriure l'any 1845 que: *'Un govern conservador és una hipocresia organitzada'* [*'Speech in the House of Commons, 3 de març de 1845'*] i aquesta frase, treta de context, ha estat usada molt sovint per deslegitimar conceptualment la idea conservadora.

Segons el conservadorisme no hi ha res més decisiu que el manteniment dels vincles socials i específicament l'ordre, l'autoritat i l'estabilitat dels governs. Qualsevol altra circumstància o idea cal subordinar-la a aquests principis. Així, per exemple, és del tot indiferent si el conservador creu o no en l'existència de Déu. El que li importa és la pervivència i la continuïtat de la religió perquè dóna estabilitat a

les societats. Mentre hi ha Déu (i sobretot 'temor de Déu') hi ha ordre, i això (l'ordre) és el més decisiu. I el mateix es pot dir de la seva posició sobre la família. Tant fa la mena de tensions internes que s'hi generen. L'important és que garanteix la nissaga i l'herència. En conseqüència, com diu el pensador conservador Roger li Scruton (1944): 'Si se li demana a un conservador que enuncii les seves conviccions polítiques, bé podria respondre que no en té cap - i que la gran heretgia de la modernitat és, precisament, la de considerar la política com una qüestió de convencions: com si algú pogués recuperar, en l'àmbit dels propòsits polítics, la certesa consoladora que en altre temps proporcionà la religió'.

El conservadorisme més que una teoria política tancada és una sensibilitat, o una mentalitat, que discorre per diversos paisatges socials i culturals. Inclou una crítica del racionalisme en política, un desengany respecte als ideals de les Llums i una defensa de la tradició de caire més o menys orgànic. El conservador té una concepció més o menys 'cavalleresca' del passat, menysprea el càlcul utilitarista i creu en una societat regida per les virtuts morals. I a més, està en contra de la retòrica progressista que fa grans exhibicions retòriques sobre 'principis' per tal de dissimular interessos ideològics molt concrets. Fins i tot la seva defensa de l'aristocràcia s'ha d'entendre més en sentit etimològic (en grec 'aristos' significa 'el millor') que en sentit de vinculació a la noblesa de sang. La idea que la pròpia dinàmica interna del capitalisme pot acabar per destruir els valors morals sobre els quals s'ha construït la societat occidental no hauria de ser passada per alt tan fàcilment.